

Фіолетовий поєднує енергію червоного з оптимізмом синього. Він зродився з двох світлових потоків: червоного – вогняного караючого й очищаючого, синього – мудрого і чистого. Це колір енергії, матерії та розуму. Чуттєвий, делікатний, закликає до краси і гармонії. Створює спокійний, дещо містичний настрій. Він виразно асоціюється з духовністю. Пов'язаний з творчістю, ідеалізмом, магією. Підкреслює урочистість, особливо червоно-фіолетовий. Добре поєднується з іншими кольорами. Великі плями пригнічують.

СИМВОЛІЗУЄ дружбу, достойність, велич, розкіш, пишноту, вдумливість, духовність і спокій. Пов'язаний з інтуїцією і турботою про інших.

Асортимент фіолетово-квіткових: Трав'янисті: Фіалка духмяна, геліотроп, герань плющоподібна, первоцвіт віргінський, петунія, орліки звичайні, медунка вузьколиста, агератум мексиканський, аквілегія гібридна, аліссум морський, братки, армерія, вербена гібридна, дзвіночки, левкої, люпин Русселя, аубріція, петунія гібридна, етіонема

Деревні: берест, в'яз, ломиніс Жакмана, аморфа кушова.

Окрім спектральних, наводимо характеристики інших кольорів, які трапляються у садах, у малих архітектурних формах чи у садових меблях.

ЗОЛОТИЙ. Ключові слова: *достойність, гроші.*

В імператорському Китаї лише сам імператор і його наближені могли носити одяг золотого кольору. Вважається, що золото приваблює авторитет і повагу. Золотий чи золотистий колір, як і жовтий, створює оптимістичний настрій, але вищий за якість. На Сході він часто трапляється у поєднанні з червоним, символізуючи удачу, везіння і багатство.

Золотий колір по Фен-шуй належить до елементу МЕТАЛ.

БІЛИЙ. Ключові слова: *чистота, розум.*

Білий колір асоціюється з чистотою і невинністю. Пов'язаний з натхненням, прозрінням, духовною любов'ю. Як всі ахроматичні кольори, він залежить від кольору джерела світла і істотно змінюється при заході сонця, при місячному сяйві. Загалом білий важко назвати кольором, – це, швидше, повна наявність світла. Він викликає любов до дрібниць. На Сході білий, з одного боку – колір смерті, трауру (колір сивини, попелу, снігу); з іншого – сприяє проникненню Ці, що дуже схвалюється Фен-шуй.

Білий сильно виступає і контрастує з усіма кольорами. У строкаті поєднання привносить світло і свіжість, збільшує об'єм.

СИМВОЛІЗУЄ розум, вільний від турбот, чистоту, невинність, цноту.

Асортимент біло-квіткових: Трав'янисті: монарда двійчаста, білі півонії, флокси, лілії, жоржини, айстри, гладіолуси та троянди, нарциси, ромашка польова та лікарська, королиця, кали, астильба Арендса, лобулярія Бентана, стокротки, маренка духмяна тощо.

Деревні: черемха, глід, спірея Вангутта, бузок амурський, ломиніс виноградолистий, бирючина звичайна, магнолія кобус, обернено-яйцевидна, китайська, садовий жасмин, ірга круглолиста, Робіні звичайна, бузина, калина гордовина.

ЧОРНИЙ. Ключові слова: *інтенсивність, офіційність, витонченість.*

Чорний поглинає світло. Це колір небуття, ночі. Часто його вважають похмурим, але він може створити досить динамічну, зосереджену атмосферу, необхідну для вирішення складних проблем. На Заході чорний вважається негативним.

навіть сатанинським кольором. Насправді він, як і білий, не нав'язує людині жодного настрою, залишаючи розум чистим від емоцій. На відміну від білого, він візуально зменшує об'єм і особливо підсилює теплі кольори. Необхідно використовувати чорний у дуже невеликих відношеннях з іншими кольорами. Надмір його впливає на організм негативно. У Фен-шуй належить до елементу води.

Література

1. Ашкенази Г.П. Цвет у природе и технике. – М., 1978.
2. Бродович Т.М., Бродович М.М. Деревья и кустарники запада УССР. – Львов: Атлас, 1979.
3. Громов А.Н. Книга цветовода. – М., 1971.
4. Древнекитайская философия. – М., 1973.
5. Зернов В.А. Цветоведение. – М., 1972.
6. Киселев Г.Е. Цветоводство. – М., 1964.
7. Николаевская З.А. Садово-парковый ландшафт. – М., 1989.
8. Gawryszewska B. Feng Shui. – Warszawa: Ogrody №3 (11), 2000.

УДК 712.253: 631 524: 635.96 (477.41)

Н.М. Дойко¹ – Біла Церква

ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЕВНИХ ЛІАН У ЛАНДШАФТАХ ДЕНДРОЛОГІЧНОГО ПАРКУ "ОЛЕКСАНДРІЯ" НАН УКРАЇНИ

Наводяться короткі відомості з історії інтродукції в Україні витких деревних рослин. Подана біоекологічна характеристика та дані з використання деревних ліан, які зростають у ландшафтах парку та на колекційній ділянці.

N.M. Doyko – Bila Tserkva

The application of arboreal lianas in landscapes of Dendrological park "Olexandria" of NAS of Ukraine

The short facts about history of introduction in Ukraine of climbing arboreal plants are presented. Bioecological characteristic and data of the use of arboreal lianas, that are grow in landscapes of park and collectional plots are given.

Садово-паркове мистецтво має багатовікову історію – від монастирських садів та виноградників XI століття до громадських міських садів та маєткових парків XIX-XX ст.

У кінці XVIII – на початку XIX ст. найбільше визнання у садівництві отримувало ландшафтний стиль, у якому особлива увага приділяється вільному розвитку та природній красі рослин. Цим пояснювалась тенденція до швидкого росту асортименту деревних рослин в усіх типах посадок. У панських маєтках збиралися справжні колекції екзотичних деревних рослин, чому сприяли закордонні подорожі та експедиції. Старовинні парки України за своєю роллю у збагаченні дендрофлори краю були, по суті, першими ботанічними садами. Вже до появи у XIX ст. перших в Україні ботанічних садів культивування чужоземних видів деревних рослин набуло значного поширення, а разом з тим набувався досвід вирощування цих рослин, закладалися основи масової культури декоративних дерев і кущів [4]. Деякі старовинні парки України і зараз не поступаються більшості бо-

¹ дендрологічний парк "Олександрія" НАН України (dendrological park, Olexandria" of NAS of Ukraine)

1. Історія садово-паркового будівництва

танічних садів України за багатством своїх дендрологічних колекцій і своєю роллю у поширенні культури нових видів деревних культур.

Значну роль в інтродукції витких деревних рослин в Україні відіграв приватний акліматизаційний сад І.М. Каразіна. Тут вперше в Україні були інтродуковані такі види ліан: *Lonicera caprifolium* L., *Menispermum canadense* L., *Hedera helix* L., *Campsis radicans* Seem., *Periploca graeca* L. (1809), у 90-х роках XIX ст. колекція витких деревних рослин у саду нараховувала більш 30 видів [1, 5].

Парк "Олександрія" закладено у кінці XVIII ст. за проектом французького архітектора Мюффо. У створенні парку також брали участь видатні та відомі в Європі садівники – Ботані, Бартецький, Вітт, Станге, Енс та інші. З любов'ю і знанням облаштувала Олександра Браницька свій парк. Багато рослин для закладки парку завозили із Польського королівства та з-за кордону. У листі до сина від 19 вересня 1816 р. Олександра Браницька просить привезти від княгині Радзивилової кущик каприфолії: "...я чрезмерно сего растения желаю, а ты знаешь, что это лучший подарок от тебя для меня будет" [7]. Найбільш повний перелік інтродукованих деревних та чагарникових рослин, що зростали у садах Браницьких, ми знаходимо у роботі О.Л. Небеского [6]. У роботі приведено список більш як 400 видів рослин, у тому числі та 18 видів деревних ліан, зокрема *Tecoma radicans*, *Periploca graeca*, *Wisteria sinensis* (Sims.) Sweet., ломиниси – 5 видів, виткі жимолості – 6 видів, тощо [6].

Кожен старовинний парк являє собою об'ємно-просторову композицію, яка побудована по певній задумці, зі своїми стилістичними особливостями, що відповідають періоду його створення. У наш час парк "Олександрія" значною мірою зберіг характерні риси початкового планування: хвойні алсі, каскади ставків, водоспади, галявини.

Флора парку "Олександрія" відмічається багатством видового складу та різноманітністю рослинних угруповань. Тут добре ростуть і чудово вписуються у пейзажі інтродуценти з Північної Америки, Західної та Південної Європи, Далекого Сходу і т.д. За станом на 1997 рік колекція деревних та трав'янистих рослин нараховує більш як 1360 видів, різновидів, форм і сортів [3].

Красу і романтичний характер надають пейзажам парку деревні ліани, які за відносно короткий час набувають максимального ефекту. Особливо ціняться красиво квітучі види рослин (представники родів *Actinidia* Lindl., *Clematis* L., *Lonicera* L., *Tecoma* Juss., *Wisteria* Nutt.). Наступним вирішальним фактором при підборі асортименту рослин є колір листя, який змінюється залежно від пори року (темно-зелений колір листя *Vitis amurensis* Rupr. і *Parthenocissus quinquefolia* (L.) Planch. восени набуває яскраво-пурпурового кольору; у *Celastrus orbiculata* Thunb. і *Schisandra chinensis* (Turcz.) Baill. восени листя стає лимонно-жовтим; зелене з золотистими жилками листя *Lonicera japonica* f. *aurea-reticulata* Nichols. при перших осінніх приморозках змінюється на темно-бордове з рожевими жилками). Гра світла і тіні при створенні контрастних поєднань, зокрема види зі світлим листям та яскравим цвітінням на темному фоні, ще більше збагачує кольорову палітру рослинності. Істотне декоративне значення має час появи і опадання листя у дерев та чагарників. Весною у одних порід листя розпускається значно раніше (*Lonicera caprifolium* L., *L. periclymenum* L. та інші), а восени деякі породи зберігають листя довше, ніж інші (*Clematis vitalba* L., *Lycium chinensis* Mill. зберігають листя до се-

редини листопаду). Декоративності плодоношення, як правило не надають великого значення. Проте яскраво забарвлені плоди роблять багато рослин надзвичайно привабливими саме на цій стадії свого розвитку (представники родів *Celastrus* L. та *Clematis*). Вміло підбираючи рослини, можна ніби продовжити період декоративного ефекту парку.

Колекція рослин у дендропарку постійно поповнюється, але поповнення паркових ландшафтів новими видами в останні роки проводиться дуже обережно, і тільки після детального вивчення біоекологічних особливостей виду і ситуації, яка склалася на тій чи іншій ділянці і, головним чином при реконструкції деградуючих композицій або при створенні нових на землях, які були передані дендропарку зовсім недавно [2]. Введення у ландшафти парку нових видів деревних ліан ускладнюється тим, що для нормального розвитку цієї групи рослин потрібні підпори, а при введенні чужорідних конструкцій в історичній частині парку існує небезпека порушення стилістичних особливостей композицій. Ще однією проблемою старовинних парків є агресивність деяких видів екзотів, які поступово захоплюють територію парку і стають антагоністами його природних компонентів. Так *Parthenocissus quinquefolia* завдяки великій здатності до вегетативного та насінного відновлення у багатьох місцях активно витісняє аборигенні види трав'янистих рослин, змінюючи наземний трав'янистий покрив.

На даний час в історичній частині парку зростає 7 видів деревних ліан.

***Parthenocissus quinquefolia* (L.) Planch.** Найбільш розповсюджена у парку ліана. Рік інтродукції невідомий. Належить до групи декоративно-листяних рослин. Особливо красива восени, коли листя набуває чудового пурпурового кольору. Зміна кольору окремих листків починається у червні. По стовбурах дерев підіймається на висоту до 16 м. Як ґрунтопокривна рослина, займає напівзатінені ділянки, створюючи суцільний килим. Використовується для декорування парканів, які не проглядаються. Зимо- та посухостійкий вид. Іноді пошкоджується пізньовесняними приморозками.

***Lonicera caprifolium* L.** Зростає на багатьох ділянках парку як ґрунтопокривна рослина. Рік інтродукції 1954. Одна із перших починає вегетацію. Декоративна духмяними блідо-рожевими квітами, на затінених ділянках не цвіте. Зимо- та посухостійкий вид.

***Hedera helix* L.** Широко розповсюджений у парку. Рік інтродукції невідомий. Напіввічнозелена ліана займає затінені ділянки. Іноді однорічні пагони по стовбурам дерев підіймаються на висоту до 3 м, але у зимовий період ці пагони гинуть. Тому *H. helix* в умовах Правобережного Лісостепу України може використовуватись тільки як ґрунтопокривна рослина. Невиблагливий вид, проте більш бурхливий ріст можливий за умов достатнього зволоження на родючих ґрунтах.

***Clematis vitalba* L.** У парку з 1970 року. Один з найбільш стійких ломиносів, які зростають у культурі в Україні. Сильнорослий вид, заплітаючи паркан, створює непрозору стіну, таким чином відокремлює підсобні ділянки від основної частини парку. Виділяється яскравим і тривалим цвітінням (з липня по листопад). Квіти духмяні. Восени декоративний пухівками плодів. Зелене листя тримається до морозів (кінець жовтня – початок листопаду). Зимо- і посухостійкий вид.

***Celastrus orbiculata* Thunb.** У парку з 1958 року. Невелика куртина у східній частині парку. Пагони енергійно обвивають один одного по 2 і більше, утво-

рюючи таким чином самоутримуючий каркас. По стовбурам дерев піднімається на висоту до 8 м. Восени листя набуває лимонного кольору. Плід – куляста коробочка жовтого кольору, коли розкривається (вересень) з'являється інтенсивно-червоний арилос. Контрастні кольори – чудова прикраса сірого осіннього пейзажу. У затінених місцях не цвіте. Зимостійкий. Іноді потребує поливу. У 2001 р. у центральній частині парку було висаджено 2 види.

Ampelopsis aconitifolia Bunge. Зростає біля каменів вздовж струмка. Невелика гілляста ліана. Декоративна своїм глибоко пальчаторозсіченим ажурним листям. Цвіте і плодоносить. Слабозимостійкий вид. Пошкоджується пізньовесняними приморозками, але швидко відновлюється. Використовується як ґрунтопокривна рослина.

Polygonum baldschuanicum Reg. Сильноросла рослина. Опорами для неї служать стовбури дерев малоцінних порід. При достатньому зволоженні ґрунту швидко утворює пагони довжиною до 5 м. Ажурні зеленувато-білі суцвіття підкреслюють легкість, прозорість всієї рослини. Зимостійкий. Іноді потребує поливу.

Більшість колекції знаходиться в адміністративній частині парку. Частина видів (*Campsis grandiflora* (Thunb.) Loisel., *Celastrus angulatus* Maxim., *Parthenocissus quinquefolia*, *P. tricuspidata* var. *Veitchii* (Graebn.) Rehd., *P. quinquefolia* f. *engelmannii* (Koehne et Graebn.) Rehd., *Vitis amurensis*) заплітає стіни лабораторного та господарських корпусів. Підпорами для *Campsis radicans*, *C. radicans*, *Ursow*, *Lonicera x brownii* Carr., *L. japonica* Thunb. та інші служать металеві конструкції.

На даний час у дендрологічному парку "Олександрія" НАН України продовжується робота по поповненню колекції витких деревних рослин, вивчаються біологічні особливості нових для парку видів з метою введення у ландшафти парку та розширення асортименту для озеленення міста.

Література

1. Акклиматизационный сад И.И. Каразина в Харьковской губ. Богодуховского уезда при хуторе Основаныш// Труды отдела ботаники императорского общества акклиматизации животных и растений, 1899, т. 1. – С. 29-41.
2. Галкін С.І., Мордатенко Л.П., Маринич І.І. Збагачення ландшафтів дендропарку "Олександрія" НАН України новими видами декоративних рослин// Інтродукція і зелене строїтельство. – Біла Церква, 2000. – С. 31-36.
3. Каталог рослин дендрологічного парку "Олександрія"/ Бабенко Л.О., Галкін С.І., Дойко Н.М. та ін. – Біла Церква, 1997. – 61 с.
4. Кохно М.А. Старовинні парки – осередки первинної культури та поширення нових видів деревних рослин в Україні// Старовинні парки і проблеми їх збереження. – Умань, 1996. – С. 98.
5. Кохно М.А., Курдюк А.М. Теоретические основы и опыт интродукции древесных растений в Украине. – К.: Наук. думка, 1994. – 187 с.
6. Небеский А.О. Список древесных и кустарных пород растений акклиматизированных в саду графа А.Браницкого близ Киева// Тр. отдела ботаники императорского общества акклиматизации животных и растений, 1899, т. 1. – С. 122-132.
7. Репринцев В.В. Сторінки епістолярної спадщини графів Браницьких (1807–1816 рр.)// Юр'ївський літопис. – Біла Церква, 1996, № 1. – С. 79-82.

ВНУТРІКВАРТАЛЬНІ ВІДКРИТІ ПРОСТОРИ ТА МОЖЛИВОСТІ РЕНОВАЦІЇ МАЛИХ САДІВ У ЩІЛЬНІЙ ЗАБУДОВІ ІСТОРИЧНОЇ ЧАСТИНИ ЛЬВОВА

Подається короткий аналіз урбаністичної структури м. Львова та подібних до нього міст. Вплив на формування відкритих просторів у щільній забудові, а також короткий опис малих садів. Надається типізація двориків. Описуються натурні дослідження згідно розробленими та запозиченими методиками. Розкриваються певні можливості реновації малих садів в історичній частині міста Львова згідно з розробленою типізацією.

Doctorate O.R. Oleynyuk – USUFWT

Renovation of open spaces and possibilities of restoring little gardens in historical part of Lviv

At this article short describing of urban structure of Lviv and same cities. Influence at the open spaces historical urban structure and short describing of little gardens in historical part of Lviv. Systematization of little gardens and open urban spaces with describing plants. Opened possibilities of renovation historical gardens.

З прийняттям Львова до реєстру світової спадщини UNESCO місто потребує ґрунтовного вивчення та дослідження історико-архітектурних надбань з метою кваліфікованого їх збереження. Старовинний Львів, не подібний до жодного міста світу, має багатогранне архітектурне середовище. Його сформували різноманітні стилістичні напрямки європейського мистецтва XIII–XX ст., у взаємодії з багатьох національних культурних традицій. Унікальний архітектурно-ландшафтний ансамбль Львова заворує красою своїх пам'яток, в яких віддзеркалилось мудре обличчя минулого [1].

Аналізуючи просторово-планувальну структуру щільної забудови історичної частини міста Львова починаючи від його ядра – площі Ринок і до більш сучасних районів історичної частини міста було виявлено велику палітру внутріквартальних відкритих просторів (двориків).

Оскільки розвиток міста Львова відбувався як у типовому середньовічному європейському місті, то доцільно було провести аналітичні дослідження розвитку середньовічних Європейських міст. Нова епоха у містобудуванні Європи, започаткована у XII ст. "відкриттям" Єрусалима і поширенням у зв'язку з цим регулярного планування міст, цілком закономірно, могла прийти і на українські землі. Це позначилося передовсім на плануванні Львова, котрий із другої половини XIII ст. набуває значення столиці Галицько-Волинської держави [2].

Цікавим є те, що є два напрямки розвитку історичних міст Європи та України: спонтанний розвиток міста та розпланований у натуральних обставинах. Тому можна зустріти два таких терміни – "планувальна структура міста" та "розпланувальна система міста". Розпланувальна система міста є більш вузьким значенням, що означає – якась частина міста, а можлива і концепція всього міста була попередньо запроєктована.

Планувальна система – це лише одна із складових архітектурно містобудівельного характеру¹. Вона повністю "відчитується" лише на карті. Проте вона має

¹ У польській літературі, присвяченій історико-містобудівельній науці, для характеристики етапів розвитку міста прийнято застосовувати термін "просторовий уклад", маючи на увазі, що він включає в себе планувальний компонент [1].